

İZMİR'DE GÖÇMEN DERNEKLERİ

Berrin BAYBURT¹, Doğan DUMAN²

ÖZ: Göç, insanlık kadar eski bir olgudur. Koşullara bağlı olarak göçlerin nedenlerinin, yollarının, bölgelerinin ve niteliğinin değiştiği açıktır. Sanayi Devrimi'nden sonra ekonomik etmenler göçlerin başlıca nedeniyken, günümüzde ekonomik koşullar, savaşlar, sınır çatışmaları, siyasal nedenler göçlerin yeni bir ivme kazanmasına neden olmuştur. Göçler, geçmişte olduğu gibi insanlık dramlarına neden olmaktadır. Savaşlar, toprak kayıplarının getirdiği göçlerden birisi de Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde Balkanlar, Kafkaslar gibi, kaybedilen topraklardan Anadolu'ya gerçekleşen göçlerdir. Bu göçleri yapanlar, Osmanlı Devleti'nin önceden fethettiği topraklara iskân amaçlı yerleştirdiği Türklere'dir. Bu göçmenlerin, Anadolu'ya yerleştirilmesi için Osmanlı Devleti'nin son döneminde ve özellikle Cumhuriyetin kurulmasından sonra önlemler alınmıştır. Devlet eliyle alınan önlemler dışında göçmenler, kültürel, tarihi bağın sürdürülmesi, dayanışmanın artırılması için dernekler de kurmuşlardır. Sivil toplum kuruluşu olan bu dernekler, göçmenlerin yerleştikleri bölgelere uyum sağlamasını, buraların kalkınmasına katkıda bulunmalarını kolaylaştırmıştır. Çalışmanın amacı, göçmenlerin İzmir'de kurdukları dernekleri, nicelik ve bölge bakımından incelemektir. Araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması çerçevesinde gerçekleştirilmiş olup, doküman analizinden yararlanılmıştır.

ANAHTAR KELİMELEER: Göç, Göçmen, Dernekler, Dayanışma.

MIGRATION ASSOCIATIONS IN İZMİR

ABSTRACT: Migration is as old as humanity. It is clear that the causes, roads, regions and quality of migrations have changed depending on the circumstances. Economic factors after the Industrial Revolution were the main causes of migration, while economic conditions, wars, border conflicts, and political causes have led to a new momentum of migration. Migration causes human drama as in the past. Wars, one of the migrations brought by land losses are migrations from the lost lands to Anatolia, like the Balkans and the Caucasus, in the last period of the Ottoman Empire. These immigrants are the Turks that the Ottoman Empire placed in the lands they conquered before. Measures were taken in the last period of the Ottoman Empire and especially after the establishment of the Republic in order to settle these immigrants in Anatolia. Apart from the measures taken by the state, immigrants have also established associations to maintain cultural and historical ties and increase solidarity. These non-governmental organizations have made it easier for immigrants to adapt to their settlements and contribute to their development. The aim of the study is to examine the associations established by immigrants in İzmir in terms of quantity and region. The research was carried out within the framework of the case study, one of the qualitative research methods, and document analysis was used.

¹ Dr. MEB, Öğretmen, berrinbayburt82@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-2237-4583>

² Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi, Türkçe Ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Sosyal Bilgiler Eğitimi ABD, İzmir, dogan.duman@deu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-4662-9942>

KEYWORDS: Migration, Immigrant, Associations, Solidarity.

1. GİRİŞ

Göç, siyasi, coğrafi, ekonomik ya da sosyal nedenlerle bir yerden başka bir yere geçici veya sürekli olarak yapılan yer değiştirme hareketidir. İnsanlık tarihi boyunca göç olgusu her zaman var olmuş ve var olmaya devam etmektedir. Bu yer değiştirme hareketi, bir ülkenin kendi sınırları içinde (iç göç) olabileceği gibi, bir ülkeden başka bir ülkeye de (dış göç) gerçekleşebilmektedir.

İlk toplumlardan günümüze, savaşlar, kıtlıklar vb. nedenlerle kitleler halinde göçler gerçekleşmiş ve bu göçler günümüz dünyasının toplumsal ve siyasi yapısının şekillenmesinde önemli rol oynamıştır. “Ekonomik nedenler ve güvenlik kaygısı başta olmak üzere pek çok neden insanların buldukları mekânları kitleler halinde terk etmelerine neden olmuştur. Tarihsel süreç içerisinde insanlığın gündeminden çıkmayan veya insanların gündeminden çıkartmadığı bir konu olan göç, 2000’li yıllarda da dünyanın önde gelen gündemlerinden biri olmaya devam etmiştir.” (Ekici, Tuncel, 2015: 10). Günümüzde sıkça karşılaşılan mülteci sorunlarında da görüldüğü gibi göç olgusu, sebepleri ve sonuçları itibariyle üzerinde durulması gereken önemli konuların başında gelmektedir. Çok eski dönemlerde, uygun yaşam şartları arama amacı (besin, iklim vb.) göçlerin temel nedenini oluştururken, günümüzde göçlerin nedenleri arasında ise sınır anlaşmazlıkları, iç savaşlar, dini-etnik çatışmalar, beyin göçü gibi daha karmaşık sorunlar yer almaktadır. Bu nedenle denilebilir ki, insan yaşamı karmaşıklaştıkça, göç olgusu da sebepleri ve sonuçları itibariyle daha içinden çıkılmaz bir hal almıştır. Bilindiği gibi Coğrafi Keşifler sonucunda yeni kıtaların keşfi ile farklı yaşam alanlarının bulunması, Sanayi İnkılabı’nın ardından başlayan köyden kente göç ve 1789 Fransız İhtilali’nden sonra başlayan ulus devlet sürecinde sınırların yeniden çizilmesi, yeni bir nüfus hareketliliğinin yaşanmasına yol açmıştır. Günümüzde ise daha çok sosyo-ekonomik ve siyasal nedenlerle (savaş vb.) gelişmemiş ülkelere gelişmiş ülkelere yönelen bu göç hareketi, sınır güvenliği, mülteci sorunları gibi yeni problemlere neden olmuştur. Nitekim Suriye’de yaşanan sorunların ardından başlayan mülteci sorunları yakın dönemde siyasal nedenlerin ortaya çıkardığı göç olgusunun en önemli örneklerinden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Özcan’a göre, “günümüzde iletişim ve ulaşım alanındaki gelişmelerle birlikte ilerleyen küreselleşme sürecinin de etkisiyle, yer değiştirme istek ve kapasitesinde olan insan sayısı da oldukça artmıştır. Uluslararası göçmenlerin sayısı 2000’li yılların başında 175 milyon kişi iken, günümüzde bu sayı 232 milyon olarak tahmin edilmektedir. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) verilerine göre eskiden ilk onda yer alan varış noktaları, göçmenler tarafından 2000 yılına oranla daha az tercih edilmektedir. Çünkü göç olgusu artık, eski kalıplardan uzaklaşarak daha fazla ülkeye yayılmıştır.” (Özcan, 2016: 183). Bu nüfus hareketliliği, yeni kültürel etkileşimleri beraberinde getirmesinin yanında, aidiyet duygusunun bir gereği olarak dayanışma ve gidilen yerlerde kendi kültürlerini sürdürme ihtiyacını da ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle, göç edenler yerleştikleri bölgelerde kendi mahallelerini oluşturmakta, kurdukları sivil toplum kuruluşları aracılığı ile de sosyal ve kültürel dayanışmalarını sürdürmektedirler.

Türkiye’de özellikle yoğun göç alan illerde (İstanbul vb.) hemşeri dernek sayılarının yüksek olması, bu dayanışma gereksiniminin bir sonucudur. Tüm milletlerde olduğu gibi, Türk Tarihi’nde de göç olgusu her dönemde var olmuştur. Orta Asya’dan hareketle başlayan ve dünya tarihinin önemli belirleyicilerden biri olan Kavimler Göçü’nün günümüz Avrupa toplumlarının şekillenmesindeki rolü bu bakımdan yadsınamaz bir gerçektir. Şen’e göre, “Türkler daima göç olgusuyla iç içe yaşamış bir millet olma özelliğine sahiptirler. Neredeyse, göç olgusu ve Türklük birbirleriyle paralel giden unsurlar haline gelmiş ve Türkler Orta Asya’dan Akdeniz’e oradan da Avrupa’ya savaşlar sonucunda yayılmış bir millet olarak tarih sahnesinde kendine yer edinmiştir. Cumhuriyetin ilanından sonra Türkiye çeşitli nedenlerden dolayı göç almış, özellikle Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı sonraları göç ve mübadeleler yaşanmıştır.” (Şen, 2014: 232). Yakın tarihlerde, siyasal nedenlerle gerçekleştirilen en önemli göç hareketlerinden birisi, Osmanlı Devleti’nin özellikle Balkanlar’da ve Kafkasya’da yaşadığı toprak kayıplarının ardından, bu bölgelerden Anadolu’ya gelen Türk göçleridir. Osmanlı Devleti’nin kazandığı topraklara iskân politikası ile yerleştirilen ve bu amaçla Anadolu’dan fethedilen bölgelere giden Türkler, bu toprakların kaybedilmesi sonucunda ortaya çıkan güvenlik problemleri nedeniyle Anadolu’ya göç etmek durumunda kalmışlardır. Osmanlı Devleti, gelen göçmenlere yönelik gerekli düzenlemeleri yaparak, göçmenlerin yerleştirilmeleri ile ilgili önlemler almaya çalışmıştır.

Bu araştırmada, genel olarak Osmanlı Devleti’nin sınırlarının daralması ile Anadolu’ya yönelik olarak gerçekleşen Türk göçleri neticesinde İzmir’e yerleşen göçmenlerin kurdukları dernekler ve bu derneklerin faaliyetleri ele alınmaktadır. Bu amaçla Anadolu’ya yapılan göçlerin neden ve sonuçları ele alınmakta, devamında ise İzmir’de göçmenlerin kurdukları dernekler sayısal olarak değerlendirilmekte ve bu dernekler göçmenlerin geldikleri bölgelere göre sınıflandırılmaktadır.

2.“GÖÇMEN”, “MÜLTECİ” VE “SİĞINMACI” KAVRAMLARI

Göç olgusu ile ilgili olarak ortaya çıkan göçmen, sığınmacı ve mülteci kavramları günümüz uluslararası platformlarında ele alınan konuların başında gelmektedir. Bu bakımdan bu kavramları açıklığa kavuşturmak, kavramların birbirinden farkını ortaya koymak ve anlaşılabilirliğini sağlamak açısından faydalı olacaktır. Bu nedenle öncelikle uluslararası hukuk metinlerinde ve Türk Hukuk Metinleri’nde bu kavramların nasıl tanımlandığı ele alınmakta ve Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde Anadolu’ya göç eden Türklerin göçmen olarak adlandırılmalarının hangi hukuki metinlere dayandığı ortaya konulmaktadır.

“1924 yılında Roma’da toplanan Göçler Kongresi’nde göçmen deyimini iş bulmak amacıyla kendi öz memleketini terk eden ile buna eşlik eden ya da sonradan yanına gelen kimse olarak tanımlanmıştı. 1932 yılında Cenevre’de toplanan kongrede ise süre bakımından geçici ve sürekli göçmen ayrımı yapılmıştır. Böylece gezinin amacı ve süresi bakımından göçmenler diğer amaçlarla geziye çıkanlardan ayrılmak istenmiştir. Birleşmiş Milletlerin Nüfus Komisyonu’nda turistler, bir yıldan az süreyle yurt

dışında geziye çıkanlar, geçici göçmenler, sürekli göçmenler, sığınanlar (mülteciler) ve mübadiller ayrımı yapılmasını uygun görmüştür.” (Geray, 1970: 9). Türk Hukuku’nda ise 5543 sayılı İskan Kanunu’nun 3. maddesinde göçmen kavramı, “Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye’ye gelip bu Kanun gereğince kabul olunanlar.” (Resmi Gazete, 26/9/2006) olarak tanımlanmıştır. Yine aynı Kanunun 4. maddesinde “Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olmayan yabancılar ile Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı bulunup da sınır dışı edilenler ve güvenlik bakımından Türkiye’ye gelmeleri uygun görülmeyenler göçmen olarak kabul edilmeyecekleri de belirtilmektedir.

Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’nin (1951) 1. maddesinde mülteci kavramı, “1 Ocak 1951’den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen şahıs” (Barkın, 2014: 334) şeklinde tanımlanmıştır. Türk Hukuk Metinleri’nden 04/04/2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun 61. maddesinde ise, “Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir.” (Resmi Gazete, 11/04/2013) şeklinde açıklık kazandırılmaktadır.

Sığınmacı ise “ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancı” (<https://www.egm.gov.tr/sayfalar/iltica-goc-islemleri.aspx>, 19.04.2019) olarak tanımlanmaktadır. Vardar, sığınmacı kavramının, mülteci olarak uluslararası koruma arayan; ancak, statüleri henüz resmi olarak tanınmamış kişileri ifade ettiğini ve bu terimin, mülteci statüsü almaya yönelik başvurularının hükümet ya da Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) tarafından karara bağlanmasını bekleyen kişiler için kullanıldığını belirtmektedir (Vardar, 2015). Bir başka ifade ile ‘sığınmacı’ ve ‘mülteci’ arasındaki en önemli fark sığınmacının uluslararası koruma (mülteci statüsünü kazanmak) için yetkili bir makama başvurması fakat başvurusunun henüz sonuçlanmamış olmasıdır (Çakran ve Eren, 2017: 22). Birleşmiş Milletler

verilerine göre 2017 yılı sonu itibariyle dünyada 68,5 milyon zorla yerinden edilmiş insan, 25,4 milyon mülteci, 40 milyon kendi ülkeleri içinde yerinden edilmiş kişi ve 3,1 milyon sığınmacı bulunmaktadır (<http://www.unhcr.org/tr/>). Bu rakamlar göç olgusunun günümüzdeki önemini vurgulamak açısından oldukça çarpıcıdır. Nitekim her yıl binlerce insan çeşitli sebeplerden dolayı yasal ya da yasal olmayan yollardan başka ülkelere göç etmektedir ve bu durum önemli insanlık sorunlarını da beraberinde getirmektedir. Bu kapsamda karşılaşılan sorunlar karşısında yürütülecek uygulamaları sağlıklı bir şekilde yönetmek için birtakım uluslararası düzenlemelerin yapıldığı görülmektedir. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu’nca hazırlanan ve 1951’de imzalanan Mültecilerin Statülerine İlişkin Birleşmiş Milletler Anlaşması ile mültecilere uygulanacak usullerin asgari standartları ortaya konmuş ve iş, refah hakları, kimlik kartı, seyahat belgeleri gibi hakları düzenlenmiştir. Bu doğrultuda yapılan diğer uluslararası düzenlemeler arasında Savaş Zamanında Sivillerin Korunmasına Dair 4. Cenevre Sözleşmesi, Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin 1954 Sözleşmesi, Vatansızlığın Azaltılmasına İlişkin 1961 Sözleşmesi ve 1967 Birleşmiş Milletler Devlete Sığınmaya İlişkin Beyanname olarak sayılabilir (Bozbeyoğlu, 2015: 67). Yukarıda kısaca özetlenen mülteci, sığınmacı ve göçmen tanımlarından hareketle, Osmanlı Devleti’nin son dönemlerindeki toprak kayıplarının sonucu meydana gelen göçler nedeniyle Anadolu’ya gelmek zorunda kalan Türkler göçmen olarak değerlendirilmektedir. Çünkü söz konusu göçmenler Anadolu’ya (kültür ve soy bağının bulunduğu), bağlı buldukları devletin toprak kayıpları nedeniyle farklı bir ülkeye değil, anavatanına dönmek durumunda kalmış kişilerdir.

3. OSMANLI DEVLETİ’NİN SON DÖNEMLERİNDE VE CUMHURİYET DÖNEMİNDE ANADOLU’YA YAPILAN GÖÇLER

Osmanlı Devleti’nin 1353 tarihinde Rumeli’de ilk toprağı elde etmesinin ardından savaşlar sonucunda kazandığı yeni bölgeler, devletin zamanla üç kıtada toprakları olan bir imparatorluk haline gelmesiyle sonuçlanmıştır. Geniş bir bölgeye sahip olan devlette, farklı dini ve etnik unsurların bir arada yaşaması kaçınılmaz olurken, bu çok-uluslu yapı özellikle dünya siyasi tarihinde yaşanan gelişmelerle devletin aleyhine sonuçlar ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Avrupa’da yaşanan bilimsel teknolojik gelişmelere ve Endüstri Devrimi’nin sonuçlarına uyum sağlayamayan Osmanlı Devleti’nin kısa sürede siyasi ve askeri olarak Batı’nın gerisinde kalmaya başlaması, toprak kayıpları ve ekonomik sorunlar ile kendisini göstermeye başlamıştır. Ekonomisi temelde toprağı dayalı Osmanlı Devleti, bu sorunları aşmak için başta askeri alanda olmak üzere birçok ıslahat hareketini hayata geçirirse de kısmen başarılı olabilmıştır. Nitekim, farklı milli, dini ve etnik unsurların bir arada yaşadığı Osmanlı Devleti, Karlofça Anlaşması (1699) ile birlikte ilk kez toprak kaybına uğramıştır. Avrupa sanayisi karşısında ekonomik olarak zayıflayan devlet, kısa bir süre sonra dış borçlanmaya gitmiş, askeri yenilgilere çözüm bulmak amacıyla yapılan ıslahatlardan önemli bir sonuç elde edilememiştir. Yapılan ıslahatlar genel olarak idari ve askeri alanlarla sınırlı kalmış, toplum

geneline yönelik getirileri olacak alanlara gerekli önem verilmemiştir. Böyle bir tercihin yapılmasında, ekonominin çoğunlukla yeni yerlerin fethedilmesine dayalı ve toprağa önem veren bir anlayışın sonucu olduğu düşünülebilir. Endüstri Devrimi gibi sonuçları bakımından Osmanlı Devleti'ni en çok etkileyen gelişmelerden bir diğeri de Fransız İhtilali'dir. 1783'te Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesinin ardından, 1789 Fransız İhtilali'ni takip eden yıllarda Osmanlı Devleti sınırları içerisinde başlayan ulusal ayaklanmalar, bağlı ulusların, devletten bir bir ayrılarak bağımsızlıklarını ilan etmeleriyle sonuçlanmıştır. Sırp, Edirne Anlaşması (1829) ile önce özerklik kazanmışlar ve ardından Berlin Anlaşması (1878) ile de bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Yine diğer bağlı unsurlardan Rumlar Edirne Anlaşması ile bağımsızlıklarını kazanırken, Bulgarlar 1908'de, Arnavutlar 1912'de Osmanlı Devleti'nden ayrılmışlardır. Osmanlı Devleti, kendisine bağlı ulusların ayrılması neticesinde, toprak ve güç kaybına uğramasının yanında, bu kayıpların ortaya çıkardığı önemli bir sorun ile de karşı karşıya kalmıştır. Sonuç olarak, savaşlarda alınan yenilgilerin ve ulus ayaklanmalarının olumsuz sonuçları sadece toprak kayıpları ile sınırlı kalmamış, beraberinde önemli toplumsal sorunları da getirmiştir. Bu da kaybedilen topraklarda yaşayan Türklerin Anadolu'ya göçleri ve bu göçler sonucunda alınması gereken toplumsal ve ekonomik tedbirlerdir. Anadolu'ya yapılan göçlerin büyük bölümü Kafkaslar, Balkanlar, Kıbrıs gibi daha önceki dönemlerde Osmanlı Devleti'nin sınırları içinde olan bölgelerden Anadolu'ya gerçekleşmiştir. Osmanlı Devleti'nde, Fransız İhtilali'nin siyasal etkilerinin en belirgin bir şekilde görüldüğü bölgelerden birisi Balkanlar'dır. "Balkan coğrafyasında daha 19. yüzyılın başından itibaren önemli siyasî, dinî ve kültürel değişimler, hareketlenmeler yaşanmaya başlamıştır. Balkan ülkeleri arasında sayılan Yunanistan'ın 1830 yılında bağımsızlığını kazanması diğer etnik gruplara da örnek olmuştur. Bununla birlikte Avrupa'da ortaya çıkan ve dünyaya yayılan milliyetçilik hareketleri ve devrimler (1789, 1830, 1848) bu coğrafyada kitleleri etnik temelli millî idealler uğrunda harekete geçirmiştir." (Yıldırım, 2012: 76). Milliyetçilik akımının etkisinin yanında, dönemin güçlü devletlerinin Balkanlar bölgesinde izlediği politikalar (Rusya'nın Panslavizm politikası gibi), Balkan Savaşları'nda Osmanlı Devleti'nin durumu bu bölgede yaşayan Türklerin zor durumda kalmalarına neden olmuştur. Balkan Savaşları'nın ardından Yunanistan ile imzalanan Atina Antlaşması Yanya, Selanik ve Girit'i Yunanistan'a bırakılması ile sonuçlanmıştır. Kaybedilen her toprak beraberinde Anadolu'ya yapılacak göçlere zemin hazırlamıştır. Bu göçler sadece Türklerin Yunanistan'dan Türkiye'ye göçünü değil, Rumlarında Yunanistan'a göçünü beraberinde getirmiştir. Nitekim "Büyük Taarruz sonucu yaklaşık 1.000.000 Rum Yunanistan'a göç etmiş, kalanların durumu ise Lozan Konferansı sırasında Türkiye ve Yunanistan arasında imzalanan bir sözleşme ile çözümlenmiştir." (Bozdağlıoğlu, 2014: 10). 5 Ekim 1908'de Girit'in Yunanistan'a bağlandığını ilan etmesinin ardından, adada zor durumda kalan Müslümanlar Anadolu'ya göç etmeye başlamışlardır. Özellikle 1912'den itibaren Girit Müslümanları İzmir'e göç etmeye başlamışlar ve bu göçler neticesinde adadaki Müslüman nüfus %55'ten 1900'de %12'ye, 1912'de ise %9'a kadar gerilemiştir. Osmanlı Devleti'nin 30 Mayıs 1913 Londra Barış

Antlaşması ile ada üzerindeki bütün egemenlik haklarını kaybetmesinin ardından adada kalan diğer Müslümanlar da mübadele sözleşmesi sürecinde Türkiye’ye göç etmişlerdir. Anadolu’ya gelen Giritli göçmenler için Bab-ı Ali çeşitli önlemler almıştır. Giritli göçmenler yararına iane komisyonları oluşturulmuştur (İpek vd., 2013: 110). “Lozan Barış Konferansı’nın ortaya çıkardığı siyasi metinlerden biri de ‘Yunan ve Türk Halklarının Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol’dür. Bu sözleşme ile gerçekleştirilen mübadele sırasında yaklaşık olarak 350.000 Müslüman Türk ile 200.000 Hıristiyan Rum yaşadıkları yerleri terk etmek durumunda kalmışlardır. Mübadele, sözleşmenin imzalanmasından kısa bir süre sonra başlamış ve her iki ülke için de yıllarca sorun olmuştur.” (Kayam, 1993: 581) TC İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Müdürlüğü’nün belirttiğine göre 1922-1938 yılları arasında Yunanistan’dan 384 bin kişi Anadolu’ya gelmiştir (<http://www.goc.gov.tr>, 09.03.2018). “1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı’ndan sonra Bulgar çetelerinin imha hareketiyle karşılaşan Rumeli Türkleri yaşadıkları toprakları terk etmek zorunda kalmışlardır. 1912-1913 Balkan Savaşları ertesinde Rumeli’den gelen göçler tekrar başlamıştır. Balkan Savaşları’nın akabindeki I. Dünya Savaşı ve Milli Mücadele Hareketi sonrasında kurulan Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk yıllarında bu göç olgusu aralıklarla devam etmiş ve zaman zaman genç Cumhuriyet için çözülmesi güç siyasi, sosyal ve ekonomik sorunlar yaratmıştır.” (Çolak, 2013: 113).

Bulgaristan’dan Türkiye’ye ilk büyük göç, 1877 – 1878 yıllarında, ikinci büyük göç ise 1884’te gerçekleşmiştir. Sofya’daki Fransız temsilciliğinin raporuna (3 Nisan 1884) göre 600 binden fazla yerleşik Türk ve Müslüman nüfusu Bulgaristan’dan Türkiye’ye göç etmiştir. 1893–1902 yılları arasında ise -Bulgaristan resmi istatistik verilerine göre- Türkiye’ye toplam 70 binden fazla Türk nüfusu gelmiştir. Balkan Savaşları’nın ardından ise -kesin sayısı tam olarak bilinmemekle birlikte- yaklaşık 440 bin kişi Anadolu’ya göç etmiştir. Bulgaristan ile Osmanlı Devleti arasında 18 Ekim 1915 tarihinde imzalanan Türk–Bulgar ikamet sözleşmesi ile göç olaylarında düzenlemeler sağlanmış ve Anlaşma gereğince Bulgaristan’da ikamet eden Türklerin isteğe bağlı gerçekleşen göçlerine hiçbir engel olunmaması kararlaştırılmıştır (Bulut, 2017: 60). İkinci Dünya Savaşı’nın ardından ise, Bulgar Hükümeti, Türklerin Anadolu’ya göç etmelerini istemiş ve bunun sonucunda 1950-1951 yılları içerisinde 150.000 Türk Anadolu’ya gelmiştir (Çolak, 2013: 138). “1968 - 1979 yılları arasında da “Türkiye-Bulgaristan Yakın Akraba Göçü Anlaşması” çerçevesinde 116.521 kişi Türkiye’ye göç etmiştir. Bulgaristan’dan son göç hareketi 1989 yılında Türk kökenli Müslüman Bulgar vatandaşlarının, Bulgar hükümeti tarafından Türkiye’ye göçte zorlanmaları ile başlatılmıştır.” (<http://www.goc.gov.tr>, 09.03.2018). Yugoslavya-Makedonya topraklarından Anadolu’ya ilk göç hareketi de yine 1877-78 Osmanlı-Rus savaşıyla başlamış, 1912-13 Balkan Savaşı ve ardından 1923-51 döneminde devam etmiş, 1952-67 döneminde kitlesel göçün devamında 1996 yılına kadar sürmüştür (Çavuşoğlu, 2007: 146). Bunun yanı sıra, “Romanya’dan 19.865 aileye mensup 79.287 kişi 1923 - 49 yılları arasında iskânlı göçmen olarak Türkiye’ye gelmiştir. Ayrıca 11.280 aileye mensup 43.271 kişide serbest göçmen olarak gelmiş ve daha önce gelen yakınlarının yerleştiği yerlere yerleşmişlerdir.” (Doğanay, 1996: 9). “Osmanlı Devleti içinde bulunduğu zor koşullar

altında bu göçü elden geldiğince sistemli bir şekilde ele almaya çalışmıştır. Bu anlamda Muhacirin ve İskan Müdüriyeti kurulmuş, bunun taşradaki yansıması olarak Muhacirin Komisyonları oluşturulmuştur. Komisyonlar muhacirlerin sevk ve iskân işlemlerini elden geldiğince düzenli bir şekilde yürütmeye çalışmışlardır. Göçmen sayısının yoğunluğu ve göç süresinin kısa oluşu işlemlerin yürütülmesinde önemli sorunlara yol açmıştır.” (Kaya, 203: 15). Osmanlı Devleti’nin kaybettiği topraklardan Anadolu’ya yapılan en önemli göç hareketlerinden birisi de Kafkaslar’dan gelen göç dalgasıdır. “18. yüzyılın sonlarından başlayıp 19. yüzyılın ortasından itibaren muazzam kitleler halinde Anadolu’ya gelen Kafkasya göçmenleri, gerek anavatanlarında, gerek göçleri süresince, gerekse Anadolu’daki iskânları esnasında büyük sıkıntılar çekmişlerdir. Göç eden nüfusun büyük bir bölümü, henüz Osmanlı topraklarına ulaşmadan veya kısa süre sonra hayatını kaybetmiştir.” (Berber, 2011: 43). “Kırım ve Kafkasya’dan Osmanlı ülkesine 1853-1856 Osmanlı-Rus Kırım Savaşı ve 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında hızlı bir göç hareketi yaşanmıştır. Bu savaşlar sonrasında Kırım ve Kafkasya’dan Osmanlı ülkesine 3 milyon civarında göçmen gelmiştir. Osmanlı Devleti, bu göçmenlerin bir kısmını yeni yerleşim birimlerine iskân ederken, bir kısmını da azar azar mevcut yerleşim birimlerine yerleştirmiştir. Göç hareketleri Osmanlı Devleti’ne oldukça fazla malî yük getirmiştir. Özellikle savaş zamanında gelen göçmenler, hemen hemen bütün mallarını bırakarak göç etmişlerdir. Anadolu’ya gelen göçmenler, bazen umduklarını bulamamışlardır. Yapılan yardımlar zaman zaman yetersiz kalmış, tahsis edilen araziler ihtiyaca cevap verememiştir.” (Tepekaya, 2006: 463). “Kafkas halkları 19. Yüzyılın ikinci yarısına kadar Rus istilasına karşı mücadele etmiş, ancak, 1854- 1856 Kırım Savaşı’nın Rusya lehine sonuçlanması ve Kafkas halklarının efsanevi lideri Şeyh Şamil’in 1859’da teslim olması, bu direnişi akamete uğratmıştır. Asıl amacı bölgede kalıcı hâkimiyeti tesis etmek olan Rusya, bunu gerçekleştirmek için bölgenin etnik yapısını değiştirme gayreti içerisine girmiştir.” (Güneş, 2014: 422). 93 Harbi’ne kadar yaklaşık olarak 1,5 milyon kişi göç etmek zorunda kalırken, bu durum, Rusya’nın bölgedeki halka uyguladığı, Ruslaştırma ve Hıristiyanlaştırma politikalarının bir sonucudur. Göçler ilk dönemlerde deniz yoluyla İstanbul’a, oradan ise Anadolu’nun iç kısımlarına ve Rumeli’ye iskân şeklinde gerçekleşmiştir. Devam eden göçler de Trabzon ve Samsun limanları önemli bir rol oynamış, muhacirler, iskân edilecekleri bölge belirleninceye kadar bu bölgelerde himaye edilmiştir. Salgın hastalıklar muhacirlerin büyük bölümünün kaybına yol açmıştır. Bu nedenle yaklaşık 400-500 bin muhacir iskân edilebilmiştir (Pul, 2010: 163). 1860-1922 arasında gelen bir milyonu aşkın Kırım Tatar’ları İstanbul, İzmir, İzmit, Eskişehir civarlarındaki köylere yerleştirilirken, 1859-79 yılları arasında Kırım ve Kafkasya’dan gelen Çerkez’lerin iki milyona yakın bir sayıda oldukları; ancak, bu göçmenlerin yarım milyonunun göç sırasında öldüğü tahmin edilmektedir (Özbay ve Yücel, 2001: 3). Anadolu’ya göç eden Kıbrıs Türkleri de, geldikleri bölgenin iklim koşulları da dikkate alınarak, çoğunlukla Akdeniz Bölgesi’nde iskân edilmişlerdir. Mübadele kapsamında olmamalarına rağmen, Türkiye Cumhuriyeti Hükümetlerinin farklı tarihlerde yayımlamış oldukları kararnamele ile mağdur edilmemişler, bu

göçmenlerin de mal ve mülk edinebilmeleri için önemli kolaylıklar sağlanmıştır (Çakmak, 2008: 220). İçduygu, Erder ve Gençkaya’nın (2014; 92-93) çeşitli kaynaklardan³ derlediğine göre Türkiye’ye dış göç yoluyla gelen göçmenler Tablo 1’de görülmektedir.

Tablo 1: 19. Yüzyıl Sonrasında Türkiye’ye Dış Göçle Gelenler (Çeşitli Kaynaklara Göre)

	ÖZBAY VE YÜCEL	TEKELİ	KARPAT
KIRIM TATARLARI	1860-1922: (+) 1000000	1789-1800- K.Kaynarca Ant. sonrasında: 500000 (200000’i göç sırasında ölmüş) 1860-1864: 400000 1783-1922: tahmini 1800000	1783-84: 80000 1861-1864: 227607 1783-1922: tahmini 1800000
ÇERKEZLER (Kırım ve Kafkaslar’dan)	1859-1879): Yaklaşık 2000000 (500000’i göç sırasında ölmüş)	1859-1879: Yaklaşık 2000000 (500000’i göç sırasında ölmüş)	1859-1879: Yaklaşık 2000000 (500000’i ölmüş)
KAFKAS	1881-1914: 500000	1881-1914: 500000 (Kazan ve Ural Müslümanları dahil)	1881-1914: 500000 (Çerkez, Kazan ve Ural Müslümanları dahil)
BULGARİSTAN	1893-1902 Bulgaristan ile anlaşma sonucu: 72 500 Müslüman ve Yahudi 1913 Bulgaristan ile anlaşma sonucu: 47000 göçmen Bulgaristan’a; 49000 göçmen Anadolu’ya göç etmiş.	1893-1902 Bulgaristan ile anlaşma sonucu: 72500 Müslüman ve Yahudi 1913 Bulgaristan ile anlaşma sonucu (Edirne Anlaşması): 46764 göçmen Bulgaristan’a; 48570 göçmen Anadolu’ya göç etmiş. 1923-1933: 101507 1923-1950: 121339 1950-1970: 154000 1969-1978: 116204 1989: (+)300000 (50000’i geri dönmüş)	1893-1902: 72524 göçmenden 70603’ü Türkiye’ye yerleşti (Bulgar kaynaklarına göre) 1951-1952: 152000 Türk
YUNAN MÜBADELESİ	Kurtuluş Savaşı sonrası: Yaklaşık 400000	1923-1926: 355635 Türk Yunanistan’dan Türkiye’ye; 189916 Rum Anadolu’dan Yunanistan’a taşınmış. 1926-1950: 46600 muhacir Toplam- 1923-1950: 391753 muhacir 1950-1960: 16 085 1961-1970: 712	
YUGOSLAVYA		1923-1933: 108 179 1923-1950: 114 807 1950-1970: 182 000	
ROMANYA		1950-1970: 280	
BALKAN	1877-1878 Osm-Rus Savaşı sonrası: 1500000 (300000’i göç sırasında ölmüş) 1912-1913 Balkan Savaşı sırasında: 640000 muhacir	Büyük Balkan Göçü: 1877-1878 Osm-Rus Savaşı sonrası: 1500000 (300000’i göç sırasında ölmüş) 1912-1913 Balkan Savaşı sırasında: 640000 muhacir 1923-1950 Toplam Balkan göçü (Yunan mübadelesi, Bulgaristan ve Yugoslavya’dan gelenler dahil): 850000	1877-1878: 1500000
TÜRKİSTAN		1950-1970: 1900	

Kaynak: Ahmet İçduygu, Sema Erder, Ömer Faruk Gençkaya, Türkiye’nin Uluslararası Göç Politikaları 1923-2023: Ulus-devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere (MiReKoç Proje Raporları 1/2014 TÜBİTAK 1001_106K291, Eylül 2009), Koç Üniversitesi Göç Araştırmalar Merkezi, İstanbul, Ocak 2014, s. 92-93.

Tablo 1’de de görüldüğü gibi Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde başlayan bu göç dalgası siyasi ilişkilere bağlı olarak Cumhuriyet’in ilanından sonra da 1990’lı yıllara (Bulgaristan’dan Türkiye’ye

³ Kemal Karpat, Osmanlı Nüfusu (1830-1914), Bahar Tırnakçı (çev.), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2003
F. Özbay, B. Yücel , Türkiye’de Göç Hareketleri, Devlet Politikaları ve Demografik Yapı, der.: Özbay F. ve diğerleri, Nüfus, Kalkınma, Göç, Eğitim, Demokrasi ve Yaşam Kalitesi. Hacettepe Nüfus Etüdüleri Enstitüsü, Ankara, (2001), 1-68; İ. Tekeli, Osmanlı İmparatorluğu’ndan Günümüzün Nüfusun Zorunlu Yer Değiştirmesi ve İskân Sorunu, Tarih Vakfı Yurt Yayınları İlhan Tekeli Toplu Eserleri -3, İstanbul, (2002), 141-170 adlı çalışmalardan yararlanılarak derlenmiştir.)

yapılan göçlerde olduğu gibi) kadar devam etmiştir. “İlk on yıllık dönemde serbest göçmen statüsünde kabul edilen muhacirler yardım alamamak koşulu ile istedikleri yere yerleşme imkânına sahip olmuşlardır. 1934 sonrasındaki dönemde gelen göçmenler ise iskânlı statüde işlem görmüşler ve belirli bir politika dâhilinde iskân edilmişlerdir. Güvenlik ve atıl durumdaki toprakları üretime açmak şeklinde özetlenebilecek bu iskân politikası gereğince, Trakya ve Anadolu’nun nüfus yoğunluğu düşük bölgelerine göçmen yerleştirilmiştir.” (Duman, 2009: 487).

Osmanlı Devleti bir yandan yoğun olarak gelen muhacirlerin sorunlarıyla yakından ilgilenirken dönemin büyük güçlerinin istek ve beklentisini dikkate almak zorunda kalmıştır. Özellikle Rusya ve İngiltere, muhacirlerin iskân edileceği bölgenin belirlenmesinde etkili olmaya çalışmıştır (Asan, 2016: 41). Bu duruma, Kafkas göçleri sırasında bir sorunu örnek olarak verebiliriz. “Osmanlı hükümetinin, Çerkezlerin Ermenilerin yoğun olarak yaşadığı bölgelere ve Rus sınırına yakın yerlere yerleştirilmesinden şu şekilde çıkarı vardı: Bir savaş durumunda Rusya’ya karşı Kafkasyalıların savaşçılıklarından yararlanmaktı. Ama Rusya diplomatik girişimlerle 1860-64 yılları arasında muhacirlerin önemli bir bölümünü Anadolu’nun iç kısımlarına ve Balkanlara yönlendirilmesini sağlamıştır. Yine de Osmanlılar, muhacirlerin iç taraflarda da Ermenilerin yoğun olarak yaşadığı bölgelere iskân edilmelerini gerçekleştirmiştir.” (Pul, 2010: 154).

Osmanlı Devleti, gelen muhacirlerle ilgili işlemleri yürütmek için düzenlemeler yapmış, komisyonlar kurmuş ve gerekli önlemleri alma konusunda hassas davranmıştır. Nitekim nüfusa bağlı özellikleri de dikkate gerektiğinde müdahaleci bir politika izlemiştir. Özellikle muhacirlerin iskânında nüfusun üretime geçmesini, bunların kendi kendine yetmesini amaçlamıştır (Asan, 2016: 55). Muhacirler, yerleştirildikleri bölgelerde, üretime katkıda bulunmuşlar, Anadolu’nun kültürel ve toplumsal yapısını zenginleştirmişlerdir. Örneğin, 19. yüzyılda Rusya’dan gelen Çerkezler ve Tatarlar Rumeli ve Orta Anadolu’ya yerleştirilmiş, bu durum bazı toprakların tarıma açılmasına katkıda bulunmuştur (Ortaylı, 2016: 250).

Sonuç olarak, XIX. yüzyılın ortalarından başlayarak Osmanlı Devleti’nin kaybettiği topraklardan, Anadolu’ya yoğun bir Türk göçü başlamış ve Anadolu, Türkiye coğrafyasının dışında yaşayan; ancak, çeşitli nedenlerden ötürü yaşadıkları yerlerden ayrılmak zorunda kalan Türkler için sığınacak son liman haline gelmiştir. Anadolu’ya yönelik olarak başlayan bu göçlere, hem Osmanlı Devleti hem de sonrasında Türkiye Cumhuriyeti Devleti ellerindeki bütün imkânları seferber etmişlerdir (Çakmak, 2008: 219).

4. MUHACİRLERİN İZMİR’DE İSKÂNI

Anadolu’nun batısında yer alan İzmir, sahip olduğu coğrafi şartların elverişli olması nedeniyle uzun yıllar farklı toplumların yaşadığı bir liman kenti olmuştur. Ticaret hayatının canlı olmasının bir sonucu olarak farklı kültürlerle açık bir şehir olma özelliğini de korumuştur. Yakın bir döneme kadar

M.Ö. 3000 yıllarına tarihlenen Bayraklı Tepekule’deki kazılardan yola çıkarak burası İzmir’in en eski yerleşim alanı olarak bilinmekteydi. Ancak 2006 yılında Ege Üniversitesi Arkeoloji Bölümü’nün çalışmalarıyla Bornova’da bulunan Yeşilova Höyüğü kazısıyla İzmir’in tarihinin M.Ö. 8500’e kadar uzandığı belirlenmiştir (<http://www.apikam.org.tr>). Büyük İskender dönemi ile başlayan Helenistik devrin ardından şehir Roma ve Bizans devletlerinin sınırları içinde yer almıştır. “İzmir, 15. Yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren Osmanlı İmparatorluğu’nun kontrolüne geçmiştir. Liman kalesinin yıkılması ile birlikte kentin çok kereler el değiştirmiş olması ticaretin gelişmesini yavaşlatmıştır. Kent 17. yüzyılın başına kadar bir kasaba görünümündedir. 17. yüzyılın başından itibaren Osmanlı İmparatorluğu, İzmir’in bir liman kenti olarak öneminin farkına varmaya başlamıştır.” (İTO, 2006: 4).

15. ve 16. yüzyıllarda ise neredeyse nüfusunun tamamına yakını Türk nüfusundan oluşan İzmir kenti, 17. yüzyıla gelindiğinde ticari ve ekonomik gelişmelerle birlikte yalnızca Türklerin değil, Rumlar, Ermeniler ve Yahudilerin oluşturduğu heterojen bir nüfusa ve Osmanlı İmparatorluğu’nun en önemli ticaret limanlarından birine sahip kozmopolit bir kent haline gelmiştir (Alpaslan, 2012; 26). “İzmir, XIX. Yüzyılda önemli bir kent haline gelirken bunda Avrupa devletlerinin uzantısı olarak burada yaşayan Avrupa kökenli toplulukların da büyük rolü olmuştur. Avrupalılar, İzmir’e başlangıçta ticari beklentiler nedeniyle önem verdiler. Zamanla ise İzmir’de sosyal ve kültürel bakımdan kendilerine özgü bir yaşam biçimi oluşturdular.” (Çelebi, 2007: 19). İzmir, Osmanlı Devleti’nin I. Dünya Savaşı’nda mağlubiyet almasının ardından 15 Mayıs 1915’te Yunan işgaline uğramış, Milli Mücadele ile işgalden kurtarılmıştır. Tüm bunların yanı sıra İzmir, Osmanlı Devleti’nin son dönemlerindeki toprak kayıplarının başlamasının ardından Anadolu’ya göç eden Türklerin yerleştiği şehirlerden biri olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu’nun gerilemeye başlamasıyla birlikte, kaybedilen topraklardan elde kalan topraklara ve özellikle de Anadolu’ya gerçekleşen yoğun göç hareketi, göç edenler ve yerleştirildikleri yerler açısından, Anadolu’da çeşitli problemlere yol açmış; ancak, günümüz toplumsal yapının şekillenmesinde önemli rol oynamıştır (Kocacık ve Eser, 2010: 193). Günümüzde ise İzmir, ticaret, turizm sektörleri başta olmak üzere birçok bakımdan, Türkiye’nin ekonomisinde önemli bir yere sahip bir kenti ve nüfusu bakımından Türkiye’nin 3. büyük şehridir. İzmir gerek Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde yaşanan toprak kayıpları ve sonrasındaki gelişmeler sonucunda yapılan anlaşmalarla sadece göç alan değil; aynı zamanda göç veren şehirlerden biridir. Örneğin, “1914 yılında Yunanistan ve Bulgaristan karşılıklı nüfus değişimi anlaşması yapmıştır. Aynı anlaşma Türkiye ve Bulgaristan arasında da yapılmıştır. Birinci Dünya Savaşı başlamadan önce de yine aynı maksatla Yunanistan ve Türkiye arasında İzmir Rumları ve Makedonya Müslümanlarının değişimi anlaşmasına varılmış ama savaşın başlaması sebebiyle uygulanamamıştır.” (Erdal, 2009: 62). “Bugün, Türkiye’ye Balkanlar’dan (Bulgaristan, Yunanistan, Eski Yugoslavya, Arnavutluk, Romanya, Makedonya ve çevresinden) gelen göçmenler Batı Anadolu ağırlıklı olmak üzere, ülkenin birçok tarafına yayılan bir yerleşim özelliği sergilemektedirler. Ancak, bu konuda özellikle belirli bölgelerin ve kentlerin daha ön plana çıktıkları

söylenbilir. İzmir, Bursa, İstanbul, Kocaeli, Balıkesir, Çanakkale, Manisa, Samsun, Adana, Edirne, Tekirdağ ve Kırklareli gibi iller Balkan göçmenlerinin en yoğun olarak yerleştikleri bölgeler olarak dikkat çekmektedir.” (Ünal, 2012: 72). 19. yüzyıla gelindiğinde Balkanlar topraklarında, Sırbistan, Karadağ ve Romanya'nın bağımsız olması ile binlerce Müslüman Osmanlı Devleti'nin birçok kentlerine ve bu arada İzmir'e de göç etmiş, bu dönemde Kırım'dan ayrılan Yahudilerin de gelmesiyle İzmir'de muhacir nüfus önemli artış göstermiştir. Dönemin İzmir Valisi Halil Rifat Paşa, göçmenleri Değirmentepe bölgesine yerleştirmiştir. Yine bu dönemde Bulgaristan'dan yaklaşık 350 bin Türk Anadolu'ya gelmiş, İzmir'e yönelen ikinci kitlesel Balkan göçü ise, 1912'den itibaren yaşanmıştır. Balkan Savaşları'nın ardından, Yunanistan'ın hâkimiyetine geçen Selanik'ten yaklaşık 25 bin göçmen İzmir'e gelmiştir (Tatlıbal, www.egemeclisi.com, 11.10.2015). Arslan, Balkan Savaşları'nın ardından İzmir' gerçekleştirilen göçler hakkında şu değerlendirmede bulunmaktadır:

“10 Ocak 1913 tarihinde İzmir'e gelen muhacirlerin 6000 kişi olduğu belirtilmiştir. Bu sayı 11 Mart 1913 tarihinde 10.000 olarak gösterilmektedir. İzmir muhacir toplayan merkezlerden biri olup, buradan Aydın, Manisa, Menteşe gibi iç kesimlere sürekli muhacir nakledilmekteydi. İzmir'deki muhacirlerin de geçici olarak iskân edildikleri yerler, camiler ve mektepler olmuştur. İzmir'e gelen muhacirler, Hisar Camii dışında kalan diğer cami, mescid ve tekkelere yerleştirilmişlerdir. Daha sonra gelenler için de Sinekli ve Kızılçalı'da birçok çadır kurulmuştur. Bundan başka, İzmir'de muhacirlerden bir kısmı da çiftliklere yerleştirilmek istenmiştir. Bu maksatla Seferhisar'da Midhat Paşa'nın eşine ait çiftlik, muhacirler için çok elverişli olduğundan, hükümetçe satın alınmak istenmiştir. Mekteb-i Sanayi çiftliği de muhacirlerin yerleşmesi için alınmak istenmiştir. İzmir'deki komisyonca muhacirlerden bir kısmı köy ve kasabalara yerleştirilmek üzere sevk edilmişlerdir. Muhacirlerin iskânı sırasında rüşvet alma gibi dürüst olmayan yollara gidilmiştir.” (Arslan, 2008: 97)

Işık, Karaburun yarımadasına yerleştirilen göçmenler konusunda net bir kaynak olmasa da yaklaşık olarak bu sayının 2.500 olduğu konusunda tahminde bulunmaktadır. Işık'a göre, 1908- 1914 arasındaki artışta, Türk nüfusundaki artışların etkili olduğunu belirtmektedir. 1908'de 6.483 olan Türk nüfusu, 1914 yılında 8.838 e yükselmiş, Rum nüfusu ise 9.234'ten 9.934'e ulaşmıştır. Yani, 1908-1914 arasında Türk nüfusu % 36.3 oranında artış gösterirken, Rum nüfusunda % 7.5 olarak gerçekleşmiştir. Türk nüfusunda meydana gelen bu artışta, Balkan savaşlarında kaybedilen topraklardaki Türklerin bir kısmının, göçmen olarak geldikleri İzmir Sancağı'na yerleştirmeleri önemli rol oynamıştır (Işık, 1993: 193-194). Hocoğlu ve Mutluer, 2000 yılındaki nüfus sayımına göre, doğum yeri Bulgaristan olan ilk nesil göçmen nüfusunun İzmir ilinde en yüksek olduğu yerlerin, Bornova, Buca, Gaziemir ve Menderes olduğunu ifade etmektedirler. Bu ilçelerden Bornova'da Atatürk Mahallesi, Gaziemir'de Sarnıç Beldesi, Menderes'te Görece ve Seferhisar Beldeleri ve Urla'da Göçmen Mahallesi'dir 1989 yılında gelen göçmenlerin yerleştikleri ilçeler olduğunu belirtmektedirler (Hocoğlu ve Mutluer, 2008: 194). İzmir Kıbrıs'tan gelen Türklerin de yerleştiği bir şehir olmuştur. Nitekim 1878'den itibaren Kıbrıs'tan göç

edenlerin sayısı 70.000’i bulurken, göç edenlerin büyük çoğunluğu Ankara ve İstanbul’un yanı sıra İzmir’e yerleştirilmiştir (www.turkbilimi.com, 23.04.2019). Ayrıca, Kafkas göçmenleri için de İzmir’in önemli iskan alanlarından biri olarak değerlendirildiği, Çerkes ve Nogay muhacirlerinin İzmir’e bağlı Balat Ovası’nda bulunan boş devlet arazisinin keşif maksadıyla gönderilen Erkan-ı Harbiye Kolağalarından Tevfik Efendi’ye yol masraflarının Maliye tarafından karşılanması ile ilgili Osmanlı belgesinden anlaşılmaktadır (T.C Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, 2012: 30). Yukarıda ifade edilenlerin yanında, İzmir Makedon göçmenlere de ev sahipliği yapmıştır. Çerezcioglu, Üsküp, Titosvelus, İştıp, Dalçova’dan Ege Bölgesi’ne gelen Makedon göçmenlerin Akhisar, Manisa ve İzmir’de ikamet etmeye başladıklarını belirtmektedir. İzmir’de Makedon göçmenlerin yoğun olarak yaşadığı yerler arasında da Nergis, Dedebaşı, İmbat, Goncalar, Örnekköy, Şemikler, Çamdibi semtleri öne çıkmaktadır. Çerezcioglu’na göre, İzmir’de belirli semtler, Makedon göçmenlerin mahalleleri olarak bilinmektedir. Diğer bir ifade ile Makedon göçmenleri de diğer göçmen toplulukların çoğu gibi birlikte yaşamayı tercih etmişler ve böylece İzmir’in çeşitli semtlerinde toplu yaşam alanları oluşturmuşlardır (Çerezcioglu, 2010: 89).

Özetle, Osmanlı Devleti’nin toprak kayıpları ve daha sonraki yıllarda yapılan ikili anlaşmalar, Anadolu dışındaki topraklarda yaşayan Türklerin Anadolu’ya dönmelerini gerekli kılmış ve bu konuda gerek Osmanlı Devleti gerekse Türkiye Cumhuriyeti döneminde göçmenler için Anadolu kapılarını sonuna kadar açmıştır. Türkiye’nin birçok ilinde olduğu gibi göçmenler İzmir’e de yerleşmişler ve burada kentin sosyal, kültürel ve ekonomik hayatına önemli katkılar sağlamışlardır. Şahin’in de belirttiği gibi, Anadolu’da göçmenlerin iskan edildikleri bölgelerde ise müstakil olarak göçmen mahalleleri oluşmuştur (Şahin, 2006: 79).

5. İZMİR’DE GÖÇMEN DERNEKLERİ

5.1. Dernekler ve İşlevleri

Sivil toplum kuruluşları, gönüllülük esasına göre ve toplum yararına yönelik amaçları gerçekleştirmeyi hedefleyen oluşumlardır. Genel olarak, insan ve toplum yararını amaçlayan bu kuruluşlar, insan hakları, kadın hakları, dayanışma, yardımlaşma, çocuk hakları, eğitim, sağlık vb. amaçları gerçekleştirmek için birtakım gönüllü faaliyetleri yürütmektedirler.

Bireylerin sivil toplum kuruluşları çatısı altında organizasyonlar oluşturmaları, demokratik yaşamın doğal bir sonucudur. Bu bakımdan dernek kavramının gelişimi, dünyada görülen bilim, düşünce ve demokrasi kavramları ile birlikte gelişme göstermiştir. Özellikle, Avrupa merkezli olarak insan hakları alanında meydana gelen toplumsal tabanlı hareketler, toplumsal birlik ve beraberliğin sağlanması ve bu doğrultuda hak ve özgürlüklerin kazanılması açısından önemli bir rol oynamıştır. Bu bakımdan, sivil toplum alanına giren hak ve özgürlükler de bu gelişmelerle birlikte ilerleme göstermiştir. Sivil toplum kavramı çerçevesinde kurulan kuruluşların başında dernekler ve vakıflar

gelmektedir. “Dernek kurma özgürlüğü, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren pozitif hukuk belgelerinde korunmaya başlanmıştır. Tarihsel süreçte siyasal parti ve sendikalara ilişkin güvenceler kural olarak daha da geç garanti altına alınmış, bu örgütlenmeler dernek kurma özgürlüğü kapsamında korunmuşlardır.” (Sezer, 2008: 2). Günümüzde birçok uluslararası belgelerde de sivil toplum kavramı çerçevesinde birtakım hak ve özgürlüklere yer verildiği görülmektedir. Birleşmiş Milletler Teşkilatı’nın 10 Aralık 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nin 20. Maddesinde ve Avrupa Birliği Temel Haklar Belgesi’nin 12.maddesinde dernek özgürlüğüne yer verilmektedir.

“Sivil toplum kuruluşları, kişilerin, toplumsal farklılaşma temeline dayanarak, kamusal alanda bir ortak amacı gerçekleştirmek üzere meydana getirdikleri bağımsız, gönüllü kuruluşlardır. Bu kuruluşlar, bireylerin, dileklerini yönetime duyurmada, kamuoyu ve yönetimi etkilemede duydukları güçlükleri aşmada, sorunlara, kamu sektörü dışında, çözüm üretmede etkili olabilecek demokratik araçlardır. Bu perspektif ışığında sivilleşmenin en önemli unsurlarından biri olan sivil toplumun geliştirilebilmesi amacıyla Türkiye’de önemli düzenlemeler yapılmıştır.” (Yavaş ve Karakurt, 2010: 153).

Osmanlı Devleti’nde batılılaşma girişimleri ile beraber, idari, hukuki ve sosyo-ekonomik alanlarda da önemli dönüşümler yaşanmıştır. Diğer alanlarda olduğu sivil toplum kuruluşları konusunda da önemli gelişmeler yaşanmıştır (Çimen ve Güven: 15) . Sivil toplum alanında yapılan düzenlemeler Cumhuriyet’in ilan edilmesinin ardından da devam etmiş ve bu bakımdan önemli adımlar atılmıştır. Her ne kadar mevcut olağanüstü koşullar nedeniyle 1921 Anayasası’nda (Ceride-i Resmiye, 7 Şubat 1921) temel hak ve hürriyetlere ilişkin bir madde yer almasa da daha sonraki yıllarda yapılan yasal düzenlemelerle sivil toplum alanına ilişkin önemli düzenlemelerin yapıldığı görülmektedir. Nitekim 1924 Anayasası’nın 70. ve 79. maddeleri dernek kurma hakkına yer verildiği görülürken (Velidedeoğlu, 1956: 117), 1961 Anayasası’nda dernek kurma hakkı 29. maddede (Armağan, 1980; 48-49) açıklanmıştır. 1982 Anayasası’nın 33. maddesinde⁴ de dernek kurma hürriyetine yer verilmekte ve 1982 Anayasası’nın Kişinin Hak ve Ödevleri başlıklı İkinci Bölümü’nde dernek kurma hürriyeti açıklanmaktadır. Anayasalarda yer alan maddeler çerçevesinde, dernekler ile ilgili iş ve işlemlerin

⁴ Madde 33.– (Değişik: 23.7.1995-4121 S.K.la değişik) Herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma hakkına sahiptir. Dernek kurabilmek için kanunun gösterdiği bilgi ve belgelerin, kanunda belirtilen yetkili mercie verilmesi yeterlidir. Bu bilgi ve belgelerin kanuna aykırılığının tespiti halinde yetkili merci, derneğin faaliyetinin durdurulması veya kapatılması için mahkemeye başvurur. Hiç kimse bir derneğe üye olmaya ve dernekte üye kalmaya zorlanamaz. Dernek kurma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir. Dernekler, kanunun öngördüğü hallerde hakim kararıyla kapatılabilir veya faaliyetten alıkonulabilir. Ancak, milli güvenliğin, kamu düzeninin, suç işlenmesini veya suçun devamını önlemenin yahut yakalamanın gerektirdiği hallerde gecikmede sakınca varsa, kanunla bir merci, derneği faaliyetten men ile yetkilendirebilir. Bu mercinin kararı, yirmi dört saat içerisinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını kırk sekiz saat içinde açıklar; aksi halde, bu idari karar kendiliğinden yürürlükten kalkar. Birinci fıkra hükmü, Silahlı Kuvvetler ve kolluk kuvvetleri mensupları ile kamu hizmeti görevlilerinin dernek kurma haklarına başkaca sınırlamalar getirilmesine veya bu hürriyeti kullanmalarının yasaklanmasına engel değildir. Bu madde hükmü vakıflara ve bu nitelikteki kuruluşlara da uygulanır. (bkz. Mehmet Akad, Abdullah Dinçol, 1982 Anayasası (Madde Gerekçeleri ve Maddelerle İlgili Anayasa Mahkemesi Kararları), Alkım Yayınevi, İstanbul, s. 134-135).

yürütülmesi için yasalar çıkarılmakla birlikte, günümüzde bu alandaki faaliyetler 04/11/2004 tarihli ve 5253 sayılı Dernekler Kanunu’nu kapsamında yürütülmektedir. 5253 sayılı Dernekler Kanunu’nun 2. Maddesine göre dernek, “kazanç paylaşma dışında, kanunlarla yasaklanmamış belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere, en az yedi gerçek veya tüzel kişinin, bilgi ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirmek suretiyle oluşturdukları tüzel kişiliğe sahip kişi toplulukları” (Sazil ve Toker, 2006: 2) olarak tanımlanmaktadır. “Dernek kurma ve üye olma hakkı, gerek vatandaşlar için, gerekse yabancılar için geçerli olan bir temel insan hakkıdır. Bu husus, hem Türk Medeni Kanunu’nda hem de 5253 sayılı Dernekler Kanunu’nda açıkça düzenlenmiştir. Türk Medeni Kanunu’nun III. Yabancıların Dernek Kurma Hakkı başlığını taşıyan 93. maddesine göre; Türkiye’de yerleşme hakkına sahip olan yabancı gerçek kişiler dernek kurabilirler veya kurulmuş derneklere üye olabilirler.” (Özdamar vd., 2008: 22) denilmektedir. Türkiye’de derneklerle ilgili veriler, bu alandaki katılımın ve dernek sayılarının sürekli arttığını göstermektedir. Nitekim T.C İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü (<https://www.siviltoplum.gov.tr/>) verilerine göre 2004’te 4.099.098 olan dernek üyesi sayısı, 2018’de 7.311.642 olmuştur. Toplam dernek sayısı ise 12.05.2020 itibarıyla toplam faal dernek sayısı 199.764’tür. En fazla dernek sayısı 37.329 ile mesleki ve dayanışma dernekleri iken, en az dernek sayısı 12 ile çocuk dernekleridir (<https://www.siviltoplum.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 30.04.2019).

5.2. İzmir’de Göçmen Dernekleri

Bireyler, dernek örgütlenmesi içindeki ortaklıklar doğrultusunda ve dayanışma içerisinde etkinlikler gerçekleştirir ve dernekler sadece Türkiye’nin değil tüm dünyanın yaygın bir örgütlenme türüdür (Eraslan ve Bertlek 2016: 99). Bilindiği gibi dernekler, kuruluş amaçlarına göre değişmekle birlikte, Türkiye’de çok farklı amaçlarla derneklerin kurulmuş olduğu bilinmektedir. Farklı amaçlarla kurulan bu dernekler arasında, mezunlar derneği, eğitim dernekleri, kadın dernekleri, çevre dernekleri, hayvanlarla ilgili dernekler, engelli dernekleri ve genel olarak büyük şehirlerde görülmekte olan hemşehri derneklerini sayabiliriz (Terzi ve Koçak, 2014: 142).

Bu çalışmanın konusunu oluşturan göçmen dernekleri, göç alan büyük şehirlerde görülen hemşehri derneklerine benzetilebilir. Genel olarak büyük şehre göç eden ve büyük şehre göç etmeden önce aynı ilçede ya da aynı ilde yaşayan insanların göç ettikleri yerlerde kurdukları bu dernekler, bireylerde aidiyet ihtiyacının karşılanmasında, dayanışma ve yardımlaşma bağının geliştirilmesinde son derece önemlidir. Özdemir’e göre “göçle birlikte yaşanan değişim karşısında göçmenler, bir sığınak olarak “hemşehriliği” keşfetmişlerdir. Bu bağlamda, biçimsel olmayan hemşehri ilişkilerinin kurumsallaşmasının bir sonucu olarak hemşehri dernekleri ortaya çıkmıştır. Başka bir deyişle, hemşehri dernekleri, göç sonrası geçiş sürecinde ortaya çıkan, sayıları ve önemi gittikçe artan önemli bir grupsal yapıdır. Hemşehri dernekleri, kuruldukları ilk dönemde, hemşehriler için sadece sığınak ve tampon işlevi yerine getirmişlerdir. Ancak, hem hemşehriler açısından hem de kurumsal anlamda hemşehri dernekleri kentin bir parçası olmaya başladıkça birçok farklı işlev de yüklenmişlerdir. Kentleşme ve modernleşme sürecine giren hemşehrileri, ortak çıkarlar etrafında toparlayan bir yapıya dönüşmüşlerdir.” (Özdemir, 2013: 945). Nitekim bu durumun etkileri çoğu kez siyasi yaşama da yansımaktadır; “örneğin İzmir’de Balkan Dernekleri’nin Başkanları seçimlerde ortak hareket etme kararı almış ve siyasi partilere Balkan kökenli

adayların bulunması gerektiği mesajını iletmışlerdir.” (Akpınar, 2013: 273). Göçmen dernekleri ve hemşehri dernekleri arasında tek fark, göçmen derneklerinin ülke sınırları dışından gelen kişiler tarafından kurulurken, hemşehri derneklerinin aynı il ya da ilçeden gelen kişiler tarafından kurulmuş olmasıdır. Ancak, amaç bakımından ele aldığımızda, dayanışma ve yardımlaşmanın sürdürülerek aidiyet ihtiyacının karşılanması, kültürel birtakım örf ve adetlerin sürdürülmesi açısından birbirlerine benzediklerini söyleyebiliriz. T.C. İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, hemşehri derneklerini “Mesleki ve Dayanışma Dernekleri” başlığı altında ele alırken, göçmen derneklerini “Dış Türkler İle Dayanışma Dernekleri” adı altında değerlendirmektedir (<https://www.siviltoplum.gov.tr>).

T.C İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü istatistiklerine göre; Türkiye’de toplam 119.764 faal dernek bulunmaktadır. Bu derneklerin 659’u ise Dış Türkler İle Dayanışma Dernekleridir. İzmir’de ise toplam 6475 dernek bulunurken, bu derneklerden 75’i Dış Türkler İle Dayanışma Dernekleridir (www.siviltoplum.gov.tr, 08.05.2020). Diğer bir ifadeyle Türkiye’deki derneklerin %0,55’i göçmen dernekleri iken, İzmir’deki derneklerin %1,1’ini göçmen dernekleri meydana getirmektedir. Bu durum diğer değişkenler göz ardı edildiğinde, İzmir’de göçmen nüfusun varlığıyla veya İzmir’deki göçmenlerin sivil toplum farkındalığının yüksek olmasıyla açıklanabilir. Bu konuda net bir ifadeye bulunabilmek için bilimsel dayanaklara gereksinim olduğu açıktır. Aşağıdaki tabloda 12.05.2020 itibariyle İzmir’de bulunan göçmen derneklerin in listesi yer almaktadır.

Tablo 2: İzmir’de Göçmen Dernekleri Listesi (08.05.2020 itibariyle)

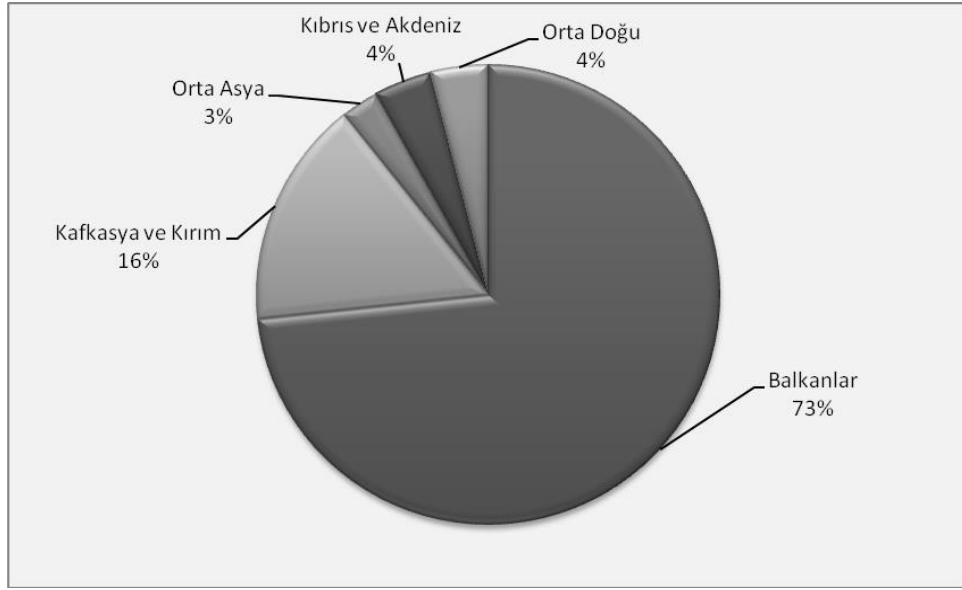
SAYI	BALKANLAR	KAFKASLAR VE KIRIM	KIBRIS VE AKDENİZ	ORTADOĞU	ORTA ASYA	
1	Balkan Araştırmalar Merkezi Der.	Stratejik Türkleri	Azer Türkleri Kült.veDay.Der.	Girit Türkleri Kült.veDostluk Der.	Göçmen ve Mülteci İnsanlar Der.	Dede Korkut Yörük Türkmen Federasyonu
2	Batı Trakya Türkleri Day.Der. İzmir Şb.	Azerbaycan Kardeşlik ve İşbirliği Der.	İzmir Mübadilleri Der.	Girit İrak Türkleri Kült.veYard.Der. İzmirŞb.	Libya Kültür Day.Der.	
3	Biz Varız Makedonya Göçmenleri Kült.Day.ve Hizmet Der.	Azerbaycan Türkleri ve Dost Der. Federasyonu	İzmir Giritliler Derneği			
4	Bornova Balkan Türkleri Kült.veDay.Der.	Ege Bölğ.Kafkasyalılar Sevgi ve Kömek Der.	Kıbrıs Türk Kültür Dern. İzmir Şubesi			
5	Bosna Sancak Kült.veYar.Der.	Ege Kuzey Kafkasyalılar Dostluk Kulübü Der.				
6	Boşnaklar Ali Hocayı Sevenler Kült.Der.	İzmir Ahıska Türkleri Kült.Day.Der.				
7	Urla Kosovalılar Kült.Yard.veDay.Der.	İzmir Azerbaycan Kült.veDay.Der.				
8	Yenikent Makedonya Göçmenleri Kült. Folklor veDay.Der.	İzmir Göçmenleri Day.Der.				
9	Urla Bosna Sancak Karadağ Kült.veYard.Der.	İzmir Kuzey Kafkas Der.				
10	Buca Rumeli Göçmenleri Eğt.KültveDay.Der.	Kırım Türkleri Kült.veYard.Der.				
11	Çakmaklı Bosna Hersek Kült.veYard.Der.	Ödemiş Kafkas Kült.Der.				
12	Çameria Arnavutları Kült.veDay.Der.	Seferihisar Ahıska ve Kafkas Türkleri Kült.Day.Der.				
13	Çeşme Rumeli Mübadilleri Der.					

14	Ege Balkan Rumeli Dernekleri Federasyonu
15	Ege Balkan Türkleri Federasyonu
16	Ege Makedonya Göçmenleri Kült.veDay.Der.
17	Foça Rumeli Göçmenleri Kült.veDay.Der.
18	Genç Balkanlılar Der.
19	Güreler Rumeli Göçmenleri Kült.veDay.Der.
20	Halilbeyli Bosna Hersek Eğt.Kült.veYard.Der.
21	İzmir Bakırçay Havzası Balkan ve Rumeli Göçmenleri Kültürünü Yaş.ve Day.Der.
22	İzmir Balkan Boşnak Kült. Dostluk Yard.veDay.Der.
23	İzmir Balkan Dernekleri Federasyonu
24	İzmir Balkan Göçmenleri Kült.veDay.Der.
25	İzmir Balkan Göçmenleri Kült.veDay.Der.Bornova Şb.
26	İzmir Balkan Göçmenleri Kült.veDay.Der. Buca Şb.
27	İzmir Balkan Göçmenleri Kült. ve Day.Der. Gaziemir Sarıç Şb.
28	İzmir Balkan Göçmenleri Kült.veDay.Der. Görece Şb.
29	İzmir Balkan Göçmenleri Kült.veDay.Der.Karşıyaka Şb.
30	İzmir Balkan Göçmenleri Kült.ve Day.Der. Menderes Şb.
31	İzmir Gültepe Makedonya Göçmenleri Kült.veDay.Der.
32	İzmir Makedonya Göçmenleri Kültürünü Yaş. veDay.Der.
33	İzmir Sancak Rumeli Kült.veDay.Der.
34	Kamberler Pomak Türkleri Kül.veDay. Der.
35	Karşıyaka Balkan Kadınları Der.
36	Karşıyaka Makedonya Göçmenleri Kült.ve Day. Der.
37	Kınık ve Balkanlılar Kült.ve Day.Der.
38	Kocacık Balkan Türkleri (Evladı Fatihan) Kült.veDay. Der.
39	Kosova Rumeli Kült. Sanat ve Turizm Der.
40	Makedonya Debre Kült.Yard.Der.
41	Makedonya Göçmenleri Kült.veDay.Der.

42	Makedonya Göçmenleri Kült.veDay.Der. Bornova Şb.
43	Makedonya Stratejik Araş. Der.
44	Makedonyalı Göçmenleri Birleştirme Day.ve Kült.Der.
45	Ödemiş Balkan Boşnak Kültürü Dostluk Yard.veDay.Der.
46	Rodos İstanköy ve Onikiada Türkleri Kült. ve Day. Der.
47	Romanya İzmir Kültürler Arası Dostluk Der.
48	Rumeli Balkan Bayanlar Der.
49	Rumeliden Anadoluya Kültürlerarası Diyalog Der.
50	Selçuk (Ephesus) Rumeli Göçmenleri Day. Der.
51	Torbali Rumeli Balkan Göçmenleri Kült. ve Day. Der.
52	Uluslar Arası Balkan Dernekleri Federasyonu
53	Uluslararası Balkan Türkleri Der.
54	Uluslararası Giritliler ve Mübadiller Federasyonu
55	İzmir Bakırçay Havzası Balkan ve Rumeli Göçmenleri Kültürünü Yaş.ve Day.Der.İzmir Şb.

Kaynak: www.siviltoplum.gov.tr, (Erişim Tarihi: 08.05.2020).

Şekil 1’de görüldüğü üzere, İzmir’de bulunan göçmen derneklerinin %73’ü Balkanlar, %16’sı Kafkasya ve Kırım, %4’ü Kıbrıs ve Akdeniz, %4’ü Orta Doğu ve %3’ü ise Orta Asya bölgesinden gelen Türkler tarafından kurulmuştur. Toplam 75 tane olan bu derneklerin, 55’i Balkanlar, 12’si Kafkaslar ve Kırım, 4’ü Kıbrıs ve Akdeniz, 3’ü Ortadoğu ve 1 tanesi ise Orta Asya bölgesi ile ilgili kurulmuş olan derneklerdir.

Şekil 1: Göçmen Derneklerinin Yüzdelerle Dağılımı (08.05.2020 itibarıyla)

Kaynak: www.siviltoplum.gov.tr, (Erişim Tarihi: 08.05.2020).

Tablo 3'te de yer aldığı gibi, en fazla göçmen derneğinin bulunduğu ilçe Konak'tır. Bu durum bu ilçenin İzmir il merkezi olması ve dernek şubelerinin burada bulunması ile açıklanabilir. Dernek sayısı bakımından Konak ilçesinin ardından Bornova, Buca ve Karşıyaka gelmektedir. Bu ilçelerde bulunan göçmen derneklerinin göç bölgesi bakımından büyük bölümünü Balkanlar bölgesi oluşturmaktadır.

Tablo 3: İzmir'de Göçmen Derneklerinin Bulunduğu İlçeler ve Göç Bölgelerine Göre Dağılımı (12.05.2020)

	BALKANLAR	KAFKASLAR VE KIRIM	ORTA ASYA	KIBRIS VE AKDENİZ	VE ORTADOĞU
ALİAĞA	1	1			
BAYRAKLI	1				
BERGAMA	2				
BORNOVA	14				
BUCA	6	1	1		
ÇEŞME	1				
ÇİĞLİ	1				
FOÇA	2				
GAZİEMİR	2		1		
KARŞIYAKA	6				
KEMALPAŞA	2				
KINIK	1				
KONAK	8	6		3	3
MENDERES	2	1			
MENEMEN	1	1			
ÖDEMİŞ	1	1			
SEFERİHİSAR		1			
SELÇUK	1				
TORBALI	1				
URLA	2				
TOPLAM	55	12	2	3	3

Kaynak: www.siviltoplum.gov.tr, (Erişim Tarihi: 12.05.2020).

İzmir'de faaliyet göstermekte olan Dış Türkler İle Dayanışma Dernekleri'nden 55 tanesi, Balkanlar bölgesi ile ilgili olarak kurulmuş derneklerdir. İzmir'de kurulan en eski Balkan Derneği

olan Kosova Rumeli Kültür Sanat ve Turizm Derneği olup bu dernek 1979 yılında faaliyetlerine başlamıştır (<https://www.haberler.com>, 14.05.2012). İzmir’de bulunan göçmen dernekleri birtakım konularda kamuoyu oluşturmak, özel günlerde anma törenleri düzenlemek, yardımlaşma, dayanışma ve kültürel birlikteliğin devamını sağlamak başta olmak üzere birçok önemli işlevi gerçekleştirmektedir. Örneğin, Makedonya göçmenleri tarafından kurulan derneklerden biri olan Ege Makedonya Göçmenleri Kültür ve Dayanışma Derneği kuruluş bilgilerine bakıldığında, derneğin Makedonya göçmenlerinin kültürel ve sosyal faaliyetlerini sürdürmek, gelenek-göreneklere araştırmak, gelecek kuşaklara aktarmak, göçmenler arasındaki dayanışmayı pekiştirmek için, büyük bir bölümü Çiğli ve Karşıyaka’da yaşayan Makedonya göçmenleri tarafından Kasım 2011’de kurulduğu görülmektedir. Dernek, 2012’de Çiğli Halk Eğitim Müdürlüğü ile bir protokol yaparak, halk oyunları ve İngilizce dil kurslarına katılım sağlamış, İzmir’de bulunan 3 Makedonya göçmenleri derneği ile Özel Makedonca Kurslarını başlatmıştır (<http://www.egemakgoc.org/34-kurulus-tarihi.html>, Erişim Tarihi: 13.05.2020). Benzer şekilde Konak Belediyesi ile Kırım Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği işbirliğiyle düzenlenen Kırım Tatar Türkleri Tanıtım Günü de, Kırım türkülerinin ve halkoyunlarının etkinliklerine sahne olurken (<https://www.haberler.com>, 09.12.2013), Dede Korkut Yörük Türkmen Federasyonu da 6-10 Mayıs 2015’te İzmir/Gaziemir’de bir kültür şöleni gerçekleştirmiştir (<https://www.sechaber.com.tr>, 03.05.2015). İzmir Bakırçay Havzası Balkan ve Rumeli Göçmenleri Kültürünü Yaşatma ve Dayanışma Derneği de, Balkan kültürünü yaşatmaya yönelik yemekler, gezi etkinlikleri, ihtiyaç sahiplerine gıda ve ihtiyaç malzemesi yardımları, eğitim ve aile desteklerinin yanı sıra Karşıyaka’da Uluslararası İşitme Engelliler Halk Dansları Festivali ile her yıl İzmir Büyükşehir, Buca ve Karşıyaka Belediyeleri ile Balkan Festivalleri gerçekleştirdiklerini belirtmektedir (<https://www.hurriyet.com.tr>, 19.08.2017). Merkezi Ankara’da olan, İstanbul, Antalya, Mersin ve İzmir’de şubeleri bulunan Kıbrıs Türk Kültür Derneği’nin de, Kıbrıs Türk kültürüne sahip çıkmak, Kıbrıslı Türklerin kültürel zenginliğini ortaya koymak, Türkiye ile dostluk, işbirliği ve dayanışma bağı kurmak amacıyla birçok bilimsel, akademik ve kültürel faaliyeti gerçekleştirmekte olduğu belirtilmektedir (<http://www.kibriskd.org.tr>). Kültürel etkinliklerin yanında düzenlenen spor organizasyonları da göçmenler arasındaki bağı güçlendirilmesi ve sürdürülmesinde etkili olmaktadır. Bu organizasyonlardan biri, Türkiye Futbol Federasyonu Herkes İçin Futbol birimi ve İzmir Balkan Göçmenleri Derneği (BAL-GÖÇ) tarafından organize edilen olan Geleneksel İzmir BAL-GÖÇ Turnuvası’dır. 2011’de 11.si düzenlenen organizasyona 11 takım ve 275 sporcu katılmıştır (<https://www.tff.org>, 13.07.2011).

İzmir’de önemli bir göçmen nüfusu oluşturan Girit göçmenleri de ilde kurdukları dernekler aracılığıyla kültürel dayanışma ve yardımlaşma faaliyetlerini sürdürmektedir. Adıyeye, Başbakanlık Osmanlı Arşivleri kapsamında gerçekleştirdiği çalışmasında, İzmir’in Girit’ten gelen göçmenler için önemli bir sevk noktası olduğuna işaret etmekte ve bu sayının yaklaşık 33.000 civarında olduğunu; ancak, tüm göçmen sayısının bu rakamın çok üzerinde olabileceğini belirtmektedir (Adıyeye,

2017:1107). Girit'ten Türkiye'ye gelen mübadiller, 2012'de İzmir Giritliler Derneği girişimleriyle düzenlenen "Mübadele'de Girit'ten İzmir'e İlk Adım" etkinliği ile anılmış ve bu amaçla organizasyonlar düzenlenmiştir (<https://www.sabah.com.tr>, 04.12.2012). İzmir'de Girit göçmenleri ile ilgili faaliyet gösteren üç tane dernek bulunmaktadır. Bunun yanı sıra dernekler bir araya gelerek de birtakım çalışmalarda bulunmaktadır. Nitekim Irak Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği İzmir Şubesi Kerkük'te yaşanan olaylara dikkat çekmek Türk Eğitim-Sen, Azerbaycan Dostluk Derneği, İzmir Balkan Göçmenleri Kültür ve Dayanışma Derneği, Kazak Kültür Platformu, İzmir Türk Ocağı ve İzmir Kuzey Kafkas Derneği yöneticileri ile 2017'de bir basın toplantısı gerçekleştirmiştir. (<https://www.milliyet.com.tr>, 04.04.2017).

Kolukırık, İzmir ili örneğinde ele aldığı ve Bulgaristan'dan göç eden Türk göçmenlerin dayanışma ve örgütlenme biçimlerine ilişkin olarak gerçekleştirdiği çalışmasında şu sonuçlara varmıştır: “Birincisi; Türk göçmenlerinin dayanışma ilişkilerinde geleneksel ilişki biçimine uygun; aile, akrabalık, hemşehrilik ve göçmen kimliğine dayalı ilişki biçimini sürdürmeleridir. İkincisi ise, örgütlenme ve siyasal katılım noktasında geçmiş kalıntıların da bir devamı olarak düşük düzeyli çabalarıdır. Bu iki özellik içerisinde Türk göçmenlerinin mevcut konumları ve sahip oldukları kurumların işlevselliği içerisinde, geleneksel ilişki biçiminin yakın bir gelecek için de devam edeceği söylenebilir.”(Kolukırık, 2006: 11). Bosna Hersek ve Balkanların birçok bölgelerinden değişik nedenlerle İzmir’e göç ederek yerleşmiş olan Boşnaklar da, yerleştikleri yerlerdeki topluma uyum sağlamıştır. Bu anlamda İzmir Bosna Sancak Kültür ve Yardımlaşma Derneği, gerçekleştirdiği faaliyetler ile geleneksel kültürün yaşatılmak suretiyle aktarılmasında önemli bir işleve sahiptir. Bu açıdan ele alındığında, göçmenlerin kurdukları sivil toplum kuruluşlarının, kültürel hafızanın yaşatılmasında, güncellenmesinde ve aktarılmasında önemli olduğu söylenebilir (Bayraktar, 2014; 204). Türkiye’de faaliyet gösteren en önemli derneklerden birisi olan göçmen dernekleri, Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde Anadolu’ya yerleşen göçmenlerin kurdukları derneklerdir. Bayraktar’a göre, “göçe bağlı kültürel entegrasyon ve uyum sürecinde, göçmen sivil toplum kuruluşlarının rolü göz ardı edilemeyecek derecede önem arz etmektedir.” (Bayraktar, 2014: 197). Dolayısıyla göçmenlerin aralarındaki bağın korunmak suretiyle sürdürülmesi, kültürel dayanışma ve yardımlaşmanın gerçekleştirilmesi ve bunun sonucunda yeni toplumsal ortama uyum sağlamada derneklerin rolü bu anlamda yadsınamaz bir gerçektir.

6. SONUÇ

Demokrasinin vazgeçilmez kurumları olan sivil toplum kuruluşları, bireylerin birçok ihtiyacının karşılanarak maddi-manevi olarak kendini gerçekleştirmelerine, kamuoyu oluşturmalarına, farkındalık yaratmalarına, dayanışma ve yardımlaşma gibi temel insani değerlerin aktarılmasına önemli katkılarda bulunmaktadır. Özellikle göçler sebebiyle giderek karmaşık bir hal alan toplum yapısında, bireylerin aidiyet ihtiyacının karşılanmasında, topluma uyum sürecinin kolaylaştırılmasında dayanışma bağının güçlendirilmesini amaçlayan sivil toplum kuruluşlarının önemi giderek artmaktadır.

Bu bağlamda Türkiye’de önemli bir işlevi yerine getiren sivil toplum kuruluşlarının başında göçmen dernekleri gelmektedir. Anavatan ile kültürel ve soy bağı olan ve daha önceki dönemlerde farklı bölgelere yerleştirilmiş olan Türklerin Anadolu’ya göç etmelerinin ardından birtakım sosyal ve ekonomik sorunların ortaya çıktığı açıktır. Göç dönemlerinde yöneticilerin önemli tedbirler aldığı bu süreç, sosyal ve ekonomik olduğu kadar, yeni topraklara ve çevreye uyum sağlamanın neticesinde bazı ihtiyaçları da açığa çıkarmıştır. Göçmenlerin geldikleri topraklardaki kültürel ve sosyal bağlarının sürdürülmesi, gelenek ve göreneklerin aktararak yaşatılması gibi amaçlar sivil toplum kuruluşları aracılığı ile gerçekleştirilmeye çalışılmıştır.

Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde yaşanan toprak kayıpları nedeni ile başta Balkanlar olmak üzere Kafkasya, Kırım, Girit vb. bölgelerden Anadolu’ya doğru bir nüfuz hareketliliği yaşanmıştır. İzmir, bu bölgelerden gelen göçmenlerin hem yerleştirildiği hem de başka bölgelere sevk edildiği bir şehir görevini üstlenmiştir. İzmir’de göçmenler tarafından kurulan derneklere bakıldığında, bu derneklerin büyük bölümünün Balkan göçmenleri tarafından kurulduğu görülmektedir. Balkan göçmenlerinin yanı sıra Kafkas, Girit ve Akdeniz, Ortadoğu göçmenleri tarafından dernekler de şehirde önemli katkılar sunmaktadır. Bu dernekler, dil kursları, festivaller, anma günleri, spor organizasyonları düzenleyerek, göçmenler arasındaki bağı güçlendirilmesi, kültürel değerlerin tanıtımı, gençlere aktarılması, sürdürülmesi hususunda önemli faaliyetler düzenlemektedirler. Anadolu’nun kültürel zenginliğine önemli katkılar sağlayan göçmenlerin, dernekler aracılığıyla bu kültürel değerlerinin devamını ve aktarımını sağlamaları toplumların giderek birbirine benzediği küreselleşen dünyada son derece önemlidir.

KAYNAKÇA

- Adıyeye, A. N. (2017). *Girit Muhacirlerinin Terk-i Mal Etmelerine Dair, Geçmişten Günümüze Göç II*, Osman Köse (Editör), Samsun: Canik Belediyesi Kültür Yayınları, ss. 1101-1113.
- Akad, M., Dinçkol, A. (1998). *1982 Anayasası (Madde Gereçleri ve Maddelerle İlgili Anayasa Mahkemesi Kararları)*, İstanbul: Alkım Yayınevi.
- Akpınar, R. (2013). İzmir’de Faaliyet Gösteren Hemşehri Derneklerinin Şehir Kimliğine Etkileri, *Balıkesir University The Journal of Social Sciences Institute*, V. 16, Nu. 29, ss. 261-275.
- Alpaslan, H. İ. (2012). Osmanlı Dönemi İzmir’inde Milletlerin Sosyo-Ekonomik Konumlarındaki Değişimlerin Yerleşim Dokusuna Etkileri, *Ege Coğrafya Dergisi*, 21/2, ss.25-35.
- Armağan, S. (1980). *1961 Anayasasına Göre Temel Haklar ve Ödevler*, İstanbul: Fakülteler Matbaası.
- Arslan, S. (2008). *Balkan Savaşları Sonrası Rumeli’den Türk Göçleri ve Osmanlı Devleti’nde İskânları*, Edirne Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Asan, H. (2016). Devlet, Aşiret ve Eşkiya Bağlamında Osmanlı Muhacir İskân Siyaseti (1860-1914), *Göç Araştırmaları Dergisi*, C. 2, S. 3, Ocak-Haziran, ss. 36-61.

- Barkın, E. (2014). 1951 Tarihli Mülteciliğin Önlenmesi Sözleşmesi, *Ankara Barosu Dergisi*, 2014/1, ss. 333-360
- Bayraktar, Z. (2014). Geleneğin Aktarımında ve Yaşatılmasında Göçmen Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü: İzmir Bosna Sancak Kültür ve Yardımlaşma Derneği Örneği, *Türk Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, Y. 2, S. 3, ss. 193-206.
- Berber, F. (2011). 19. Yüzyılda Kafkasya’dan Anadolu’ya Yapılan Göçler, *Karadeniz Araştırmaları*, Güz, S. 31, ss. 17-49.
- Bozbeyoğlu, E. (2015). Mülteciler ve İnsan Hakları, *Moment Dergi Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi*, 2(1), ss. 60-80.
- Bozdağlıoğlu, Y. (2014). Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi ve Sonuçları, *TSA, Özel Sayı*, S. 3, Ocak, ss. 9-32.
- Bulut, R. (2017). Cumhuriyet Dönemi ve Öncesi Bulgaristan’dan Türkiye’ye Göçler, *Göller Bölgesi Aylık Hakemli Ekonomi ve Kültür Dergisi Ayrıntı*, S. 56, Kasım, ss. 59-65.
- Çakmak, Z. (2008). Kıbrıs’tan Anadolu’ya Türk Göçü (1878–1938), *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 36, ss. 201-223.
- Çakran, Ş., Eren, V. (2017). Mülteci Politikası: Avrupa Birliği ve Türkiye Karşılaştırması, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 39, C. 14, ss. 1-30.
- Çavuşoğlu, H. (2007). Yugoslavya-Makedonya” Topraklarından Türkiye’ye Göçler ve Nedenleri, *Bilig*, Bahar, S. 41, ss. 123-154.
- Çelebi, M. (2007). 19. Yüzyılda İzmir’de İtalyan Cemaati, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. XXII, S. 1, Temmuz 2007, ss. 19-51.
- Çerezcioglu, A. B. (2010). İzmir Makedon Göçmenlerinde Etnik Kimliğin Bir İşaretleyicisi Olarak Müzik, *Folklor/Edebiyat*, C. 16, S. 62, 2010/2, ss. 85-100.
- Çiçek, Ü. (haz.) (2006). *İzmir’in Tarihçesi*, İzmir: İzmir Ticaret Odası.
- Çimen, İ., Güven, İ., “Türkiye’de Sivil Toplumun Tarihsel Gelişimi-2”, *Her Yönüyle Dernekler*, Yıl: 1, S. 2, s.15.
- Çolak, F. (2013). Bulgaristan Türklerinin Türkiye’ye Göç Hareketi (1950-1951), *Tarih Okulu*, İlkbahar-Yaz, S. XIV, ss. 113-145.
- Doğanay, F. (1996). Türkiye’ye Göçmen Olarak Gelenlerin Yerleşimi, Erişim: http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Turkiyeye_gocmen_olarak_gelenlerin_yerlesimi%E2%80%8B.pdf, Kasım, (Erişim Tarihi: 09/03/2018).
- Duman, Ö. (2009). Atatürk Döneminde Balkan Göçmenlerinin İskân Çalışmaları (1923-1938), *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S. 43, Bahar, ss. 473-490.
- Ekici, S., Tuncel, G. (2015). *Göç ve İnsan*, Birey ve Toplum, C. 5, S. 9, Bahar, ss. 9-22.
- Eraslan, L., Bertlek, S.B. (2016). Seçilmiş Uluslararası Eğitim Derneklerinin Amaç, Yapı, İşleyiş Bağlamında Değerlendirilmesi, *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, C. 5, S. 13, Bahar, ss. 99-118.

- Erdal, İ. (2009). Amerikan Arşiv Belgelerine Göre İzmir'in Boşaltılması ve Rum Göçmenlere Yardım Konusu, *Karadeniz Araştırmaları*, Bahar, C. 6, S. 21, ss.61-73.
- Geray, C. (1970). Türkiye'de Göçmen Hareketleri ve Göçmenlerin Yerleştirilmesi, *Amme İdaresi Dergisi*, C. 3, S. 4, ss. 8-36.
- Güneş, M. (2014). Kafkasya Muhacirlerinin Karahisar-I Sahib'inde İskânı ve Karşılaşılan Sorunlar (1861-1895), *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, Haziran 2014, S: XVIII, ss. 421-452.
- Hocaoğlu, B., Mutluer, M. (2008). İzmir – Sarnıç Örneğinde Bulgaristan Göçmenlerinin Yerleşme Özellikleri, V. Ulusal Coğrafya Sempozyumu, Türkiye, 16 - 17 Kasım 2008, C.1, ss.189-198.
- Işık, Ş. (1993). Karaburun Yarımadası'nın Nüfus Özellikleri (1890-1990), *Ege Coğrafya Dergisi*, 7, İzmir, ss.189-219.
- İçduygu, A., Erder, S., Gençkaya, Ö. F. (2014). *Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları 1923-2023: Ulus-devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere (MiReKoç Proje Raporları 1/2014 TÜBİTAK 1001_106K291, Eylül 2009)*, İstanbul: Koç Üniversitesi Göç Araştırmalar Merkezi.
- İpek, N., Şimşirgil, A., Gülsoy, E., Taştemir, M. (2013). *Osmanlı'da İskân ve Göç*, Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2982.
- Karanfil, E. (04.12.2012). Giritli Mübadillerin 89 Yıllık Acısı, <https://www.sabah.com.tr/gundem/2012/12/04/giritli-mubadillerin-89-yillik-acisi>, (Erişim Tarihi: 13.05.2020)
- Kaya, M. (2013). Balkan Savaşları Sırasında Anadolu'ya Göçler ve Karşılaşılan Sorunlar, *JASS*, V. 5, I. 6,, ss. 1-16.
- Kayam, H. C. (1993). Lozan Barış Anlaşması'na Göre Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi ve Konunun TBMM'de Görüşülmesi, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. IX, S. 27, ss. 581-608.
- Kocacık, F., Eser, M. (2010). Kafkasya'dan Anadolu'ya Göçler (Sivas İli Örneği), *Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks ZfWT*, V. 2, N. 1, ss. 187-196.
- Kolukırık, S. (2006). Bulgaristan'dan Göç Eden Türk Göçmenlerin Dayanışma ve Örgütlenme Biçimleri: İzmir Örneği, *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 30, N. 1, ss. 1-13.
- Ortaylı, İ. (2016). *İmparatorluğun En uzun Yüzyılı*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Özbay, F., Yücel, B. (2001). Türkiye'de Göç Hareketleri, Devlet Politikaları ve Demografik Yapı, F. Özbay ve diğerleri, Nüfus ve Kalkınma, Ankara: Hacettepe Nüfus Etütleri Enstitüsü.
- Özcan, E.D. E. (2016). Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme, *İş ve Hayat*, C. 2, S. 4, s. 183-215.
- Özdamar, D., Türk, A., İkizler, M., Çağırğan, S. (2008). *Yeni Dernekler Hukuku Mevzuatımızın Karşılaştırmalı Olarak Değerlendirilmesi*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Özdemir, G. (2013), Tampon Mekanizmadan Siyasal Aktörlüğe Hemşehri Dernekleri, *Turkish Studies*, V. 8/6, ss. 943-959.

- Pul, A. (2010). Tomarza’ya Gelen Çeçen Muhacirlerin İskânı Hakkında Bazı Gözlemler, *ODÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, C. 1, S. 2, ss. 150-167.
- Sazil, S., Toker, N. M. Çelik, E., İ. Ramazan, Doğan, S. (2006). *Son Değişikliklerle Dernekler Mevzuatı*, 3. baskı, Ankara: Beyaz Matbaa.
- Sezer, T. D. (2008). Dernek Kurma Özgürlüğünün İçeriği ve Gelişim Süreci Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 10, S. 1, 2008, ss. 1-58.
- Şahin, N. (2006). XIX. Yüzyıl Sonrasında Anadolu’ya Yapılan Göç Hareketleri ve Anadolu Coğrafyasındaki Sosyo-Kültürel Etkileri, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 8, S. 1, ss. 63-82.
- Şen, M. (2014). Türkiye’de İç Göçlerin Neden ve Sonuç Kapsamında İncelenmesi, *Çalışma ve Toplum*, 2014/1, ss. 231-256.
- Tatlıbal, E. (2015). Tarih Boyunca Balkanlar'dan İzmir'e Göçler, <http://www.egemeclisi.com/kose-yazisi/4893/tarih-boyunca-balkanlardan-izmire-gocler.html>, 11/10/2015.
- T.C Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı (2012). Osmanlı Belgelerinde Kafkas Göçleri I, Kemal Gurulkan, Ali Osman Çınar, Yusuf İhsan Genç (haz.), Uğurhan Demirbaş (yay.haz.), Yayın Nu: 121, İstanbul: Seçil Ofset.
- Tepekaya, M. (2006). 19. Yüzyılın İkinci Yarısında Kırım ve Kafkasya’dan Göç Hareketleri ve Saruhan (Manisa) Sancağı’na Göçler, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, C.VI, S. 2, İzmir, ss. 463-480.
- Terzi, E., Koçak, Y. (2014). Hemşehri Dernekleri, Hemşehrilik Bilinci ve Kentleşme İlişkisi Üzerine Bir Araştırma: İstanbul/Sultangazi’deki Karslı Hemşehri Dernekleri Örneği, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 32, ss. 137-150.
- Ünal, S. (2012). Sosyal-Mekânsal-Siyasal Kümelenme Biçimi Olarak İzmir Kentinde Balkan (Rumeli) Kimliği, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 21(3), ss. 49-77.
- Vardar, N. (09.09.2015). Mülteci, Göçmen, Sığınmacı Arasındaki Farklar?, 09.09.2015, <https://m.bianet.org/bianet/toplum/167434-multeci-gocmen-siginmaci-arasindaki-farklar>, Erişim Tarihi: 08.05.2020).
- Velidedeoğlu, H.V., Ataay, A.M. (1956). *Türk Cemiyetler Hukuku*, İstanbul: İsmail Akgün Matbaası.
- Yavaş, H., Karakurt, R. (2010). Avrupa Birliği’ne Uyum Sürecinde Türkiye’de Derneklere Yönelik Başlıca Düzenlemeler ve Derneklerin Farkındalık Düzeyleri, VII. Uluslar arası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi Bildiriler Kitabı ‘Hayırseverlik’, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 3-5 Aralık 2010, Çanakkale: Pozitif Matbaacılık, Üniversite Yayın No. 103.
- Yıldırım, S. (2012). Balkan Savaşları ve Sonrasındaki Göçlerin Türkiye Nüfusuna Etkileri, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Y. 8 S. 16, Güz, ss. 75-92.
- Türkiye’ye Göçler ve Türk Toplumunu- Osmanlı Döneminde Göç Eden Türkler, <http://www.turkbilimi.com/turkiyeye-gocler-ve-turk-toplumunu-osmanli-doneminde-goc-eden-turkler/>, Erişim Tarihi: 23/04/2019.

85 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu, *Ceride-i Resmîye*, 28 Cemaziye'l Evvel 1339 (7 Şubat 1921).

19/09/2006 tarih ve 5543 Sayılı İskân Kanunu, *Resmî Gazete*, 26/9/2006, S. 26301.

04/04/2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, *Resmî Gazete*, 11/04/2013, S. 28615.

Türkiye'ye Göçler ve Türk Toplumunu- Osmanlı Döneminde Göç Eden Türkler, <http://www.turkbilimi.com/turkiyeye-gocler-ve-turk-toplumu-osmanli-doneminde-goc-eden-turkler/>, Erişim Tarihi: 23/04/2019.

Balkan göçmenleri Foça'da bulundu, 19.08.2017, <https://www.hurriyet.com.tr/balkan-gocmenleri-focada-bulustu-40555303>, (Erişim Tarihi: 13.05.2020).

Kosova Rumeli Derneği'nin Yeni Başkanı Şengöz, 14.05.2012, <https://www.haberler.com/kosova-rumeli-dernegi-nin-yeni-baskani-sengoz-3619646-haberi/>, (Erişim Tarihi: 13.05.2020).

İzmir'de Kırım Şenliği,09.12.2013, <https://www.haberler.com/izmir-de-kirim-senligi-5403055-haberi/>, (Erişim Tarihi: 13.05.2020)

Irak Türkleri Derneği'nden Kerkük Açıklaması,04.04.2017, <https://www.milliyet.com.tr/yerel-haberler/izmir/irak-turkleri-derneginden-kerkuk-aciklamasi-11954255>, (Erişim Tarihi: 13.05.2020)

Dede Korkut Yörük Türkmen Federasyonu kültür şöleni başlıyor, 03.05.2015, <https://www.sechaber.com.tr/dede-korkut-yoruk-turkmen-federasyonu-kultur-soleni-basliyor/>, (Erişim Tarihi: 13.05.2020)

Kıbrıs Türk Kültür Derneği Kuruluşu, http://www.kibristkd.org.tr/pg_15_tarihce, (Erişim Tarihi: 13.05.2020)

11. Geleneksel İzmir BAL-GÖÇ Turnuvası sona erdi,13.07.2011, <https://www.tff.org/default.aspx?pageID=228&ftxtID=12999>, (Erişim Tarihi: 13.05.2020)

<https://www.egm.gov.tr/sayfalar/iltica-goc-islemleri.aspx>

<http://www.unhcr.org/tr/>

http://www.goc.gov.tr/icerik3/kitleselel-akinlar_409_558_559#_ftn6, 09/03/2018

<http://www.apikam.org.tr/Bagimsiz/izmirin-tarihi>

www.balgoc.org.tr

<http://www.goc.gov.tr>

<http://www.egemakgoc.org/34-kurulus-tarihi.html>.